

The Project Gutenberg eBook of Ang Katipunan, by G. B. Francisco

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Ang Katipunan

Author: G. B. Francisco

Release date: November 29, 2004 [EBook #14205]

Most recently updated: December 18, 2020

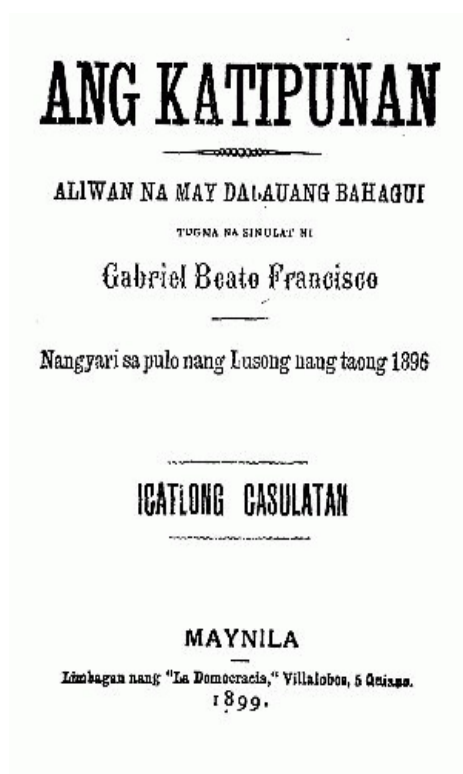
Language: Tagalog

Credits: Produced by Tamiko I. Camacho, Jerome Espinosa Baladad and PG Distributed Proofreaders. Produced from page scans provided by University of Michigan.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ANG KATIPUNAN ***

[Transcriber's note: Tilde g in old Tagalog which is no longer used is marked as -g.]

[Paalala ng nagsalin: May kilay ang mga salitang "ng, mga," at iba pa upang ipakita ang dating estilo sa pag-sulat ng Tagalog na sa ngayon ay hindi na ginagamit.]

ANG KATIPUNAN

ALIWAN NA MAY DALAUANG BAHAGUI

TUGMA NA SINULAT NI

Gabriel Beato Francisco

Nangyari sa pulo nang Lusong nang taong 1896

ICATLONG CASULATAN

MAYNILA

Limbagan nang: "La Democracia," Villalobos, 5 Quiapo.

1899.

Lumabas nang minsan sa Teatro Oriental

Ang may-ari ay natatahan sa daang S. Fernando, ika 16 na bahay, Binundoc at sa ika 4 na bahay, nayon nang San, Roque, Sampalok.

Ang aliwang ito ay nalathala na sa pamahayagang
ANG KAPATID NANG BAYAN.

Talaan ng Nilalaman

UNANG BAHAGUI

UNANG DIGMA

ICALAUANG DIGMA

ICATLONG DIGMA

IKAAPAT NA DIGMA

ICALIMANG DIGMA

ICAAANIM NA DIGMA

IKAPITONG DIGMA

ICAWALONG DIGMA

ICASIYAM NA DIGMA

ICASAMPUNG DIGMA

ICALABING-ISANG DIGMA

ICALAUANG BAHAGUI

UNANG DIGMA

ICALAUANG DIGMA

ICATLONG DIGMA

IKAAPAT NA DIGMA

ICALIMANG DIGMA

ICAAIM NA DIGMA

IKAPITONG DIGMA

ICAWALONG DIGMA

ICASIYAM NA DIGMA

ICASAMPUNG DIGMA

UNANG BAHAGUI

Ang butod ng digmaan ay bundok: sa paanan nito ay pamumutihan nang cahoy na lanca sa may mga buña at bañgin na sagana sa baguing na cun tatanauin sa ibaba ay may lansañgan. Pagcahau nang telon ay aautin ang *CANTO NACIONAL FILIPINO*.

Música.

Ina naming Filipinas
sa sandaigdiga'y hayag,
ang cayaman at dilag
ualang sucat macatulad.

Iyo namang caanacan
lahing sadya cung sa tapang,
di natatacot mamatay
at marunong magsangalang.

Caya cayo lilo't tacsil
na castilang sinuñgaling,
dapat bayaran sa amin
inyong mga pag alipin.

Lalo ang mga sucaban
na fraileng tampalasan,
ñgayon ay capanahunang
magbayad sa mga utang.

Pag-hinto nang-ait ay muling magsisitaban nang copa at saca paguiguitna ang calahatan.

Hablado.

**Josefo, Lusino, Kalingtong, Tomasa, Idéng at ilang mangluluas ng gulay,
na umaait hangang tumatacbo.**

UNANG DIGMA

Sila rin

JOSEFO.—Hali ... mga ale!...

LUSINO.—Dalí ... mamang cuán!...

KALINT.—Magsihimpil cayo! ... (

*ang katipunan ay naguupuan sa lilim
ng isang cahoy, at ng tauagan ang mga mangluluas ay nagtindigan*

)

—cami'y balitaan! ... ¿mayroong sundalo cayong nadaanan nacasabay

caya ó caya'y nasundan?...

TOMASA.—Uala po!... (

gulat.

)

JOSEFO.—Uala! (

uurong at bubunutin ang sundang

).

TOMASA.—(

gulat

)—Uala po!...

JOSEFO.—(

magara

)—Uala бага sa boong paglacad cayong naquiquita.

(

hahakbang

...)

TOMASA.—Uala po!...

IDENG.—Uala po!... (

gulat na gulat

)

JOSEFO.—!Maguing sa Barrancá at mga pilipil na daanan nila!...

TOMASA.—Uala po!...

IDENG.—Uala po!... (

gulat na gulat

)

JOSEFO.—(

paiquit

)—Cun gayo'y caiñgat yaong mga lilo, tacsil,

buhong, sucab dito sa pisao co at mahabang tabac.

TOMASA.—¡Ina co!

JOSEFO.—Icao ay inanó at na paina!...

LUSINO.—Magsilacad cayo at huag mañgamba at hindi aanhin naming

magcasama at ang madaana'y pauang mag-aadya.

TOMASA.—Cun gayo'y salamat!...

IDENG.—Cami po'y paalam!...

LUSINO.—Dios ang mag-in~gat sa boong lansañgan. (

Lalayo ng caunti

)

JOSEFO.—Catoto! ... catoto! ... sabihing maghintay at tayo'y humiñgi

ng canin at ulam.

LUSING.—Mga aling cuan! ... mañgag hintay cayo!...

KALINT.—Duluguí....

LUSINO. (

lalapit

)—Ibabá ... sunong na bilao at cami'y iuanan ng

itso't tabaco na sucat macain sa tahanang cubo.

TOMASA. (

Ibababa

)—Cayo po'y cumuha

KALINT.—Iuan na ang lahat.

LUSINO.—Huag baga naman at cahabag-habag

(

sa cay Tomasa

)

—Ito'y quilala co na maraming anac

(

sa cay Ideng

)

—Si comare naman ay may amang bulag.

JOSEFO. (

Cucuha sa bilao

)—Maraming salamat! ... salamat sa

inyo!...

TOMASA.—Cami'y lalacad na.

KALINT.—Mañgag tuling cayo.

(

Muling lalacad ang mga manglalacó.

)

ICALAUANG DIGMA

Josefo at Lusino.

JOSEFO.—Hindi nauucol cañgino mang tauo balamin ang duk-hang may laco
sa ulo.

LUSINO—¡Ano ang gagauin! ... tayo nama'y uala
ualang maibili at ualang masila
uala naman tayong sucat na magaua
sa mga mayamang lubhang masagana.

Caya ang marapat ating pagtiimin
bagang at panigbi na nagcacadiin
ang gauang masama na masamang gauin
ay ipaquibilang sa gauang magaling.

Yamang na rito na sa galás at gulod
na guinagalaan mailap na hayop
ang ating catauang sa palad ay capus
at hindi na mulat sa gubat at bundoc.

At cun tayo naman ay magpapabaya
sa lagay na yari na caaba-aba
ating tatamuhin sa guinala-gala
lasapin ang dalo'y malamig na luha.

At sa abang anyo di co acalain
matuyo ang damó na lagui sa lilim
uala namang inot, usala namang cusim
at ualang masabing nag gauad hilahil.

Liban sa nangyaring aco ay natacot
sa unós ng bagyong nacaquuilabot
caya sumaisip na bago macurot
pailanlang muna sa patoc ng bundoc.

At cung naacalang tutubo sa cutad
ang binhi ni ama sa punlang sincamas
daco aabutin ang pagcabagabag
at di sasapitin ang ganitong hirap.

Ñgayon co dinamdam ang saquit ng bato
cun tumitimo na sa talampacan co
ñgayon na danasan pagtulog sa cubo
at ñgayon lumacás ang aqing pagtacbó.

JOSEFO.—Aco caya naman dito ay sumapit
dahil sa hicayat ng isang caibig
ang mga tinuran ay napacatamis
at macahihibo sa pusong tahimic.

Aco na ñga sana'y di maniniuala

sa mga tinuran at isinalita.

LUSINO.—¿Baquin ca na tañgay ng dagta ng lanca?

JOSEFO.—Dahil sa mabaño ang buña sa lupa,

Na dili umano pilit magbubuig

dito sa Maynila puno ng lansones

cahiman bumaba hangang himpapauid

hindi tutulutan ng nunuñgong lañgit.

Na ang ibubuña maluoy sa uica

malunot sa sabi't mahulog sa lupa

caya mag tatamo ng mga biyaya

ang bauh't maglinang sa mga tumana.

At saca ñga ñgayon uala cahit isa

ang mayroon pusil at may escopeta

ualang cigarrillo, uala namang cuarta

at ang cabuhaya'y lanta pa sa lanta.

Caya ang marapat joh piling catoto....

tayo ay sumagui sa may Ermitaño

ó cun dili naman at loloobin mo

tayo ay pumaroon sa Byac-na-bató.

(
Muling magdadaan ang mga mangluluas ng gulay.
)

ICATLONG DIGMA

Lusino, Josefo, Kalingtong, Tomasa, Ideng at ilang maggugulay gaya rin nang una.

LUSINO.—¡Tigni ... mga mamá!...

JOSEFO.—Masdi ... mga ali!...

ang napadaluhong sa pagca lalaqui

cung mayroon muk-hang ipagcacapuri

sa Dios, sa patria at tauong marami.

Caya ang marapat mga mamang cuan

ang itapong tiñgin cami'y balitaan

ng inyong naguita sa buong lansañgan

mula sa cay Cubau at ibang daanan.

TOMASA.—Uala pong balitang sucat na masabi

liban na sa tugué na na ipagbili

ng higit at labis sa halagang dati

sa daan, sa bayan at hangang palenque.

LUSINO.—¡Ali! ... hindi yaon ang ibig na turan ng aking catotong

cadugtong nang buhay.

TOMASA.—¿At ano pong bagay?

LUSINO.—Cami'y balitaan, tuncol sa sundalong inyong na daanan.

TOMASA.—Mayroon po

LUSINO.—¿May sundalo ñga po бага?

TOMASA.—¡Siya ñga po! at na sa Baranca nañgag-uupuan ang magcacasama
at na sa cay Cubau ... ang canyo't bandera.

LUSINO.—Cun gayon catoto ay atin munang lisan

ang puno ng lanca't masayang batisan

ng upang tamuhin ang pagtatagumpay

sa bala ng mauser at iba pang bagay.

JOSEFO.—Cun siyang magaling....

KALINT.—Abata catoto!.... at narito na daw civil at sundalo may

canyon, bandera pimpiang at bombillo.

LUSINO.—¿Ano ang pasiya?

JOSEFO.—Magcubli na tayo sa gulod at galas mga cagubatan

LUSINO.—Ng upang madaquip ating macupohan duag na cazador at civil na
hunghang.

IKAAPAT NA DIGMA

Saca ang pinunong matapang sa patay.

JOSEFO.—Tanau! ... tanau't di pa gumiguití

puñgapong sa gubat at viga sa lati

ang mga sundalo'y nagcaguirigui

ng pagtatabuhan sa lunga'y pag oui.

¡Sinong mag-acalang ang tayog ng labong

tumuño sa lupa ng uala pang dahon!...

¿baquin caya бага biglang nalingatong

lahat ng casador ng ualang dagundong?

KALINT.—Marahil ang supot na pinag lalagyan

ng bala't pólvorang ipinamamayan

ay punó ng abó't ualang ilalaban

sa ating sundalo at bayaning cawal.

JOSEFO.—¡Di cung macaharap at tayo'y maquita

marahil ang tacbo ay laong lalo na

at ang masaguiang tauo, cahoy, vaca

mamatay sa ihet at sa pagtataua!...

¡Hindi co masabi na sa pagcaduag

sa macacalaban na uala pang armas

ó sa catacutan na baca mautas

ang hiniñgang tan~gan nacacauag-cuag!...

Sa pagcat ang guilas na ating quilala

sa mga castila na magcacasama

higuit sa bayani at lubhang bihasa

sa paquiquidigma at paquiquibaca.

At saca ñga ñgayon ganito ang tacot

sa mga calaban na na sa tugatog.

KALINT.—Caya ang marapat ihiñgi cay Santos ng bala at pólvora ang búroc ng itlog.

LUSINO.—¿Baquin caya baga ninasang mag tago sa bañgin at gubat ng higuit sa pugo.

ICALIMANG DIGMA

Josefo, Lusino at Kalintong

JOSEFO.—Dahil sa balita na biglang lumago sa pitak ng dibdib at na

abang puso.

LUSINO.—Ang magaling nito tayo ay gumaua

muog na mataas, matibay na cuta

sa tabi ng daan at piling ng langca

ng may pañgublihan ating mga digma.

Ng hindi mañganib sa tunog ng canyon

añgil ng mauser, siclab ng remington

sadyang pagtibayin at sa mga burol

ay may daang lihim na di manunuynoy.

JOSEFO.—Maiguing acala.

LUSINO.—Caya ang magaling

barreta at pala ñgayon din ay cunin

sa

Real batería

, at, ang unang hucayin

ang baybaying yaon. (

ituturo

)

JOSEFO.—Dito ipapaling

Pagcat may lusutang bañgin at batisan

sa luasan at hulo, sa caliua,t, canan

at may mga cahoy na lubhang malabay

na macalililim at may tatanauan.

Caya ang mainam ay mayroong isa

sa cahoy na ito na may larga-vista

ng upang mamalas at caniyang maquita

lahat ng darating na macacabaca.

Ang tatanod dito ay cung bababa man

ay pahahalili sa isang matapang

na di natatacot sa mga asuang

diwata at tictic, nuno,t, mangcuculam.

LUSINO.—Cun gayon catoto iyong ipag-utos sa mga bataang ganap na

sumunod.

ICAANIM NA DIGMA

Sila rin, si Tibó at ang cawal.

JOSEFO.—¿Nañgasaan cayo?

TIBÓ.—Cami po'y lincod sa lahat ng bagay na maipag-utos

JOSEFO.—Ang tactac at punque, pala at barreta

ay inyong caunin na magcacasama

tuloy na ilaquip ang palihoc at caua

ng may paglutuan itong ating tropa.

TIBÓ.—Sa lilim nang atas cami,i, uma ayos (

aalis

)

KALINT.—Cahimanauari, sa inyong pag sunod sa utos ng puno cayo,i, mga

tampoc at ang mga butse'y humiguet sa manoc.

IKAPITONG DIGMA

Lusino, Kalingtong, Tibó at ang cawal.

TIBÓ.—Nañgagsidating po ang pinag-utusan.

LUSINO.—Ang burol na yaon ang siyang tayuan ng muog at cutang

macasasangalang sa hocbo at digma ng lahat ng caual.

JOSEFO.—Sumulong na cayo,t humucay ng balon,

gumaua ng lapát, tumaga ng cahoy,

magsalá ng patpat, ang bato'y ubunton

ng hindi masira sa bala ng caniyon.

Subu'i! datapua!...

(

lalabnutin ang buhoc

)—¡ualang magagaua!...

¡huag sasayañgin ang ating adhica!...

¡huag acsayahin pagod sa acalá

ng macapagtayo ng muog at cuta!...

¿Cun ang itutulo ng paus sa hucay

ng sancá sa cuta ay maipagpantay

ng bundoc at burol na matataniman

ng café, abacá at ibang halaman?

¿Di caya mag-ani ng maraming pilac

mahitic na puri't masaganang hiyas

at sa haharapi'y ating mamamalas

ang buig ng tua sa sañga ng galac?

O cun dili caya'y ating ipagtanim

sa buquid, tumana at mga caiñgin

ng palay at tubó, úbe, gabe,t ságuing

sa taong susunod daming aanihin.

At sa haharapin, isang piquit-mata

ay may titibaing puno ng abacá

may buñga ang café't ang puno ng manga

ay hitic na hitic ang lahat ng sañga.

Subali sa cuta mataas na muog

pagod, camatayan siyang mapupulot

at ang pita't dadalhin ng culog

sa galás at parang, gulod at tugatog.

Ñguni! ñguni! ñguni! (*labnot din ang buhok*)

ito ang magaling

higuit sa halaman ating aanihin

walang pañginoong aalinsunurin

at ualang castilang sucat umalipin.

ICAWALONG DIGMA

Josefo, Lusino, Kalintong, saca si Tibó at ang cawal

JOSEFO.—Maa gaano caya ang taas at capal ng cutang na tayo sa may calunuran.

LUSINO.—Acó ay tatauag sa nañgag huhucay ng upang mataho,t, ating maalaman (
Hihipan ang silbato lilitao si Tibó
)

TIBÓ.—¡May ipag-uutos!

JOSEFO.—¿Naglagay ng pinit na sucat lusutan ang hañgin at inet cun бага sumagui ang mga balauis sa maog at cuta at mga belenes?

TIBÓ.—Opo!...

JOSEFO.—¿Mayroon gaano ang capal at taas ng cuta sa may calunuran?

TIBÓ.—Higui't tatlong vara't ang mga cauayan ay may isang metro ang baon sa hucay.

JOSEFO.—Cun gayo'y hauanan ang dacong itaas at saca patayin ang maquitang landas.

LUSINO.—Ng upang mádali caunin ang lahat na na aamulan sa punong

bayabas.

KALINT.—¡Sulong na! ... maglicsi! ... haluan ng tacbo.

TIBÓ.—¡Cayo'y aqing lisan!...

KALINT.—Lumacad na cayo!...

ICASIYAM NA DIGMA

Sila rin.

JOSEFO.—Capag na iba'ngon ang lahat ng ito

may catatagan na ang mga sundalo.

At di magagahis cahit pag-ubusan

ng maraming tucso na ating calaban

at di mapapasoc saan man magdaan

ang mga castilang tunay na caauay.

Liban cung magahol sa tinga't pólvora

at sa ... cani't ulam cung nag babaca na

subali sa tapang na aqing naquita

itac ay catimbang ng mauser nila.

At cun dili baga pauang magagaling

ang mga sundalo at bataan natin

ang guloc at pisao na tañging patalim

di maisusuro sa bala ng mauser.

Sa pagca't maicli't macaaabot

sa caya ng mixtong malacas sa culog

matulin sa quidlat at cung macatuhog

ang pambugang mansa'y caquilaquilabot.

Subali ang mixtong aqing isinaysay

at ang licsi, lacas, dahas, catapañgan

capag sinarili at pinanghauacan

pilit magagahis ng macacaaauay.

Caya ang marapat sa pagcat uala na

tayong gagamiti't gagauing sandata

liban sa itiric ang dalauang mata

sa nunuñgong lañgit at daquilang gloria.

At sa Dios Ama at Divino Verbo

sa Vírgen Santísima at lahat ng santo

ating idalañgin ang lahat ng ito

cahimanauari tayo ay manalo.

LUSINO.—Ang mauiuca co at maisasaysay

sa iyo catoto't piling caibigan

hangang masagunson bala ng calaban

mga bata natin padapain lamang.

Saca cung lumalo putoc na sagunson

isibasib nila tabac na pang-lulong

hangang sa tumachó yaong mga buhong

huag ititiguil ang tagang palacol.

JOSEFO.—Gayon ñga ang gaua! ... caya cung uariin

ng aqing pasiya, puso at panimdim

mga buhay nilang catulad ng atin

iniaalay na sa mga patalim.

At sa camatayan na lilibot-libot

sa bundoc, sa bayan at mga alaboc

na di tumitiquil sa mga pagdampot

sa buhay ng tauo na guising at tulog.

LUSINO.—Ang sa aquin naman na pagcacamasid

sa mga caauay:—¡cun ano ang bilis

ng bala ng mauser, gayon din ang inet

ng gato't pag ilas sa lauac ng buquid!

KALINT.—¡Tunay caya baga lahat ng sinaysay

ng mga catoto't aqing caibigan

¡marahil ay hindi! ... ¡pauang cabambanan

at ang ibang turing ay capalaluan!...

ICASAMPUNG DIGMA

Sila rin, saca si Tibó at ang cawal.

TIBÓ.—Inyo pong dalauin ang cuta at muog na lubhang mainam ang

pagcacaayos.

JOSEFO.—¿Tunay?

TIBÓ.—Tanauin mo po at macalulugod ang taas at capal, catulad ng

gulod.

JOSEFO.—Cung gayon ay bigyan ng hitso't tabaco

ang lahat ng cawal na doo'y dumaló

dalhan pa ng alac na na sa sa frasco

Jerez, Manzanilla at anis del mono.

(

Ipagcacaloob sa cawal ang lahat ng itó

)

TIBÓ.—Salamat! salamat!

KAWAL.—Mabuhay! mabuhay! ang ating pañgulo at bunying general!...

KALINT.—Hayo sumulong na! ang pagsusunuran ang inyong gagauin

magpacailan man.

JOSEFO.—Yamang na bañgon na ang muog at cuta

ng magcacapatid na aba at duc-ha

sa awa ng Dios at Poong daquila

na dunong tumiñgi't paham cumaliñga.

Tayo namang lahat magtica't manalig

sa lahat ng santos at mga angeles

ng upang abutin ang pita at nais

sa dacong ibayo ng mga pañganib.

LUSINO.—Ang lalong mabuti tayo ay maghalal

isang pintacasing madadalañginan

sa lahat ng oras at sa paglalaban

ay iadya nauá sa mga caauay.

JOSEFO.—Cung gayon ang dapat ang ibunyi natin

angel ng príncipeng San Miguel Arcangel

ang siyang ihayag sa puso't panimdin

at siyang daiñgan saan man pumaling.

Sa pagcat ang tapang ng principeng bunyi

sa lañgit at lupa ay di nagsagabi

at sa paglilincod sa Hari ng hari

palalong si Luzbel ay inalugami.

Sa hirap, sa hapis at sa caabaan
at pinagpagdusa caloloua,t, catauan
sa alab ng apuy at sa casanaan
punong sinusunod noong mga hunghang.

Na mga demonio.

KALINT.—¡Mabuti!...

LUSINO.—¡Magaling!...

KALINT.—Maigueng pasiya ... at sa anting-anting na aking iniñgat ...

na aayon mandin!... ang magandang atas dapat nating sundin.

JOSEFO.—Cun ang pasiya co ang paaayunan

si Chito ang ating suutan't gayacan

sa pagcat ang sabi at uica sa tanan

siya'y may daluping pinanghahauacan.

Na cun ga totoo ating masusuboc

sa paquiquibaca at paquiquihamoc

sa loob at labas ng alin mang muog.

CHITO.—Sa bundoc, sa bayan, sa lupa't sa dagat

cun sa aking galíng sila'y magugulat

sa hacbang, sa uacsí, sa acma't pagdilal

ng dalauang mata ... ! yao na ang quidlat.

Na aqing dalupi at ang anting-anting
cun siyang umiral ay lalong magaling
dahil sa itaas, boong pañgonorio
ay malalaro cong catulad ng hañgin.

KALINT.—Marahil totoo,t may catotohanan ang mga sinabi nitong
caibigan.

LUSINO.—Ng ating masuboc ñgayon din suutan saca paliparing tulad ng
asuang.

ICALABING-ISANG DIGMA

Sila rin.

JOSEFO.—¡Hayo na! ñgayon din! ... Icao ay magsuot
ng gayac Arcangel, príncipe ng Dios
ng upang magligtas ang boong tugatog
sa bala ng Mauser at mga dayucdoc.

(
susu-utan
)

CHITO.—Sa aquin ay bagay ang gayac na ito.

KALINT.—Di nababagay sa iyong pagcatauo.

CHITO.—¿Baquin baga hindi ibig na catoto?...

KALINT.—Dahil sa caduagan at icao'y tatacbó,

sa siclab ng gato at haguing ng bala

at sa maaamuy baho ng pulborá

lalo kung saccsaquin ng macacabaca.

CHITO.—¿Di baga talos mo na di nagugulat

sa tonog ng culog at ningning ng quidlat

at di natatacot sa macacalamas

na may itác, pusil at anomang tabac?

KALINT.—(

Sa calahatang tauo

) Matindi ang cábag nitong si catoto!...

at masamang hañgin ang na sa sa ulo!

CHITO.—Ng iyong masuboc mga sinabi co damputin ang pusil ...

subuqing totoo!...

KALINT.—Ibig mo

CHITO.—Subuquin cung iyong tatablan ng tagá at saccsac at balang

maañgal.

KALINT.—Cung lumilipad na iyong mga bagang mangyayari caya muli pang

mabuhay?

CHITO.—Huag ang catauan ang iyong subuquin

cung mayroon tacot hinayang sa aquin

ang iyong unayan ng tagang madiin

itong baluti co na may anting-anting.

At cung hindi tablan ng taga at sacsac

ay iyong barilin ng sa boong dahas

ng upang matalos ang buti cong hauac

at ng maniuala ang macamamalas.

KALINT.—Tignan co! tignan co! aquing susubuquin

ang daluping ito na lubhang magaling

ng nawa'y mahai ang dauag sa bañgin

na nacasusucal sa iyong panimdim.

(

*Tatabanan ang pusil at ang dalupi ay ilalagay na mabuti at saca gagauaran ng putoc. Pagcahau
ng tunog ay tataua at sasayao si Chito sa pagcat hindi tinablan.*

)

CHITO.—Cahiman mag-ubos ang galing at buti

hindi magcacagahi ang pagcalalaqui

di magugutlian ang taglay na puri

di masusugatan ang pagcabayani.

KALINT.—Diyata! diyata! hindi co tatablan

ang daluping itong ualang cabuluhan

asahan catoto abó na ñgang tunay

itong baluti mong pinacacamaha.

(

Muling gagauin ang pagsuboc, pasayao at pagtaua ni Chito.

)

LUSINO.—Aco ñga! aco ñga! ang iyang susuboc sa anting-anting mong

pina-iimbulog.

CHITO.—Sa iyo'y sucat na ang galing sa bucboc at mulá sa lamgam,

maliit na lamok.

(

Itatago yaon, hahalinhan ng ibang balut at sa pagpipilit ni Lusino na yan din ang caniyang masuboc ay aabutin ng pagbababa nang telon.

)

ICALAUANG BAHAGUI

Mga katipunan: ang ilan ay naglilinis ng pusil, ang ilan naman ay nagsasayauan at nag-aauitan at ang ilang babaye ay naliligo sa batis.

Hablado

UNANG DIGMA

Si Chito ay gayac lacayo, caya ñga ang cuaco at calicot ay capua biyas ng cauayang malaquit at papasoc ng papatacbo.

CHITO.—Magsiquilos cayo at nañgarito na culog sa Cartago at lentic sa

Grecia. (

Magugulo ang sayauan.

)

LUSINO.—¿At saan na roon?

CHITO.—Sa Real batería.

(

Ang putucan ay maririñgig mula sa loob.

)

LUSINO.—Tauaguin sa batis ang mga babaye.

KALINT.—¿Ano?

LUSINO.—Caunin mo ang sinta co't casi na na sa batisan casama ng ale

at dalauang bata na capua lalaqui.

JOSEFO.—(

Papasoc na nag-cacandarapa

)

Magmadali cayo at nañgarito na

ang mga sundalo, casador at guardia

ang na sa cataua'y mauser at pistola

mayroong músico, tambor at corneta.

DÁMASA.—¡Ina co!

DORAY.—¡Ay Dios!

JOSEFO.—Huag cayong matakot

huag pahinain ang sariling loob

sa nayon, sa bayan, sa parang at bundoc

ay may camatayan na lilibot-libot.

KALINT.—¡Sulong na! (

Cay Dámasa

)

DÁMASA. (Sa mga bata)—¡Mag-madali, mga anac co tayo'y aabutin ng mga

sundalo

DORAY.—¡Ang aking blanquete!

IDENG.—Ang aking postizo.

CHITO.—¡Ang aking calicot! ... at ... ang aking cuaco

KALINT.—(

Sa mga babaye

) Anong na isipa't, cayo ay sumunod sa hihip

ng hañgin na mulá sa timog?

CHITO.—Dahil sa ... panibugho at sa pagseselos at ang calandian ay

dalhin sa bundoc.

DORAY.—¡Oho!

CHITO.—Tila hindi!...

KALINT.—¿At saan pa baga?

CHITO.—Sa panibugho ñga sa sintang asaua

(
Putucan sa loob ng digmaan, si Doray ay magtatabon ng layac
).

DÁMASA.—¡Lusino! ¡Lusino! ¿nasaan ca baga?

¡icaw ay umilag sa ulan ng bala!...

¡Lusino! ¡Lusino! cami ay itago

sa cugon, talahib at layac na tuyó.

LUSINO.—Dito magsihiga! ... sa pagcat malagó ang luya luyaha't

naglauit ang dapo (

Putucan

).

—Subsob na Dámasa!

DÁMASA.—¿Saan baga Sinong?

LUSINO.—¡Dito sa talahib! ... dito! dito! dito! iyo ng isubsob

matigas mong ulo (

Mahihiga at tatabunan ng layac

)

DÁMASA.—Lusino, halica! ¡halica Lusino!

LUSINO.—Aco ay narito sa puno ng manga itupi ang bibig huag

mag-alala.

CHITO.—Cahit humahañgi't umulan ng bala iyong panibugho'y hindi na

nag baua.

ICALAWANG DIGMA

Si Chito ay magtatabon na nacalitaw ang puit.

KALINT.—Yamang naliligpit ang mga babaye

tayo namang lahat sa gubat mañguble

pagcat ang calaban ay lubhang marami

at di mag gapi ng pagcabayani.

LUSINO.—Cun gayon ang uica ¡abata!

KALINT.—¡Abata!

CHITO.—Huag acong iuan! (

babañgon

)

LUSINO.—¡Huag cang sumama!

CHITO.—Aqing ilalaban calicot cong dala! ¿Ito bagang talim ng aqing

nalicot di maipapantay sa talas ng guloc?

KALINT.—Cung gayo'y abata!

CHITO.—Hintay mga irog at ang aqing cuaco ay nag-iinusoc (

Sususuhan

at saca hihititin

)

KALINT.—¡Madali!

LUSINO.—¡Madali!

CHITO.—Hintay cayo! hintay!

aco ay ñgañgaña ng upang tumagal

(
Babataquin ang languay at saca magcacalicot
)

at baca sacali tayo ay malaban

sa mga castila na pauang sucaban.

KALINT.—¡Madali!

LUSINO.—¡Madali!

CHITO.—Hintay! hintay cayo!

madaling maluba ang ikmong Patero

at cung malalaban mahiguit sa ikmo

ang aqing gagauin sa lahat ng lilo.

ICATLONG DIGMA

**Ang mga cazadores, civil, voluntarios at infantería ay masasalubong ni
Tecla at ni Paco.**

PEÑA.—Capagca umaga na macaliuay-uay

cami ay umalis sa cuartel general

na ang tica't nasa gubati't looban

lahat ng himacsic sa bundoc at parang.

Unang dinaana'y ban~gin, sapa, gubat,
matulis na bató, matinic na dauag
na sa baua't hakbang ay may nadudulas
at may nadadapa sa lumot at lusac.

Dahil sa sinagui nayong Balangutan
na sacop ng Turic, lupang Capampañgan
hangang sa sinapit patoc ng Magalang
na lubhang mataas, malapad ang parang.

At sa laquing pagod sa pagcacalakad
sa buquid, sa parang, sa gulod, sa galás
ng aming sapitin licod ng Arayat
di na macahakbang ang paa sa dulas.

Caya sa pag hacbang at mga pag liñga
sa bañgin, bulaos, sapa at tumana
cung aco'y maluhod at saca mahiga
hindi co na ibig bumañgon pang cusa.

At sa gayong hirap uala cahit isa
matanaw na tauo at ualang maquita
isa man lang cubong mag-gauad guinhaua

sa malaqing pagal na aming dinala.

Subali mayroon coming naririñgig
na putoc at siclab sa mga talahib
dapua hindi naman abutan ng masid
at hindi matunton ang landas at batis.

Sa gayon ng gayon ibinalic cami
sa dacong hilaga, nugnog ng Camansi
ng uala rin namang maquitang bubuli
siya ñgang pag-oui cahit hating-gabi.

PACO.—Cun gayo'y humimpil at magpahiñgalay ng upang mahai ang
matinding pagal.

TEKLA.—Tayo ay humapon at may nalalaan na caunting caya sa tahananang
bahay.

ICAAPAT NA DIGMA

Dámasa, Doray, Kalintong, Nonato, Chito.

DORAY.—Mabuti at hindi aco'y na yuracan
ng mga sundalo ng sila'y magdaan
at di man naquita ang paa at camay
doon sa bulaos na quinasubsuban.

KALINT.—Cun hindi magaling ang aqing tagalpo marahil na sagui sa
pagcacatago.

NONATO.—Ang aqing balani cun di naisubo tayo ay binañgaw at ñgayo'y
mabaho.

CHITO.—Cun ako'y quinilos ay naquita sana
ng mga sundalo ang dahas at sigla
at tuloy na suboc ang aqing sandata
talim ng calicot higuít sa muhara.

(
Saca bubunutin ang talim ng calicot.
)

¿Dito baga caya ay may pananalo
bayoneta, sable at armas de fuego?
sa banta co'y hindi ... lalo,t, cun ang itso
ay aqing bayuhin sa anyo cong ito.

(
Maninincayad saca magcacalicot.
)

At cun di matacot silang calahatan
sa aqing calicot na cahahañgaan
ito namang cuaco siyang sususuhan
hangang sa umalis at mañgagtabuhan.

DÁMASA.—(

Papasoc ng papatacbó at acay ang mga bata

) Dañgan ito!

(

babatucan si Chito

)

CHITO.—¿Baquin?

DÁMASA.—Dahil cay Cundendeng

at cay Lusinong nagtago sa bañgin

na di mailayo at casiping-siping

tulad sa pistola at sa pasang pusil

(

Si Chito ay mapapataña

)

Sa pagcahiga co sa pinagtaguan

aquing naquiquita lahat ng mag daan

caya n~ga marami ang dami ng hilang

ng mga sundalong pauang sandatahan.

Sa bagay na yaon aco'y umaasa

di na mabubuhay, di na magquiquita

n~guni si Lusino ang na ala-ala

cung aquing maiua'y ¡pano caya baga!...

CHITO.—¡Si Lusino! ¡at si! ... (

taua

) caya di lumapit

sa inyong mag ina na na sa pañganib
dahil cay Cundendeng sininta ng labis
at di mailayó sa caniyang titig.

Caya ñga cagabi siya ang casama
at doon nañgubli sa puno ng manga
at pagcacamulat ng canilang mata
ang unang ininom ay gatas ng vaca.

DÁMASA.—Tunay ñguni baga ang iyong sinaysay

DORAY.—¡Aba! oo! ... aba! at sa catunayan
hindi naquihamoc ng nag puputucan,
cami ni Kalintong ay pinabayaan.

Caya ng maubos ang aming municion
aming hinahanap laguing liniliñgon
yaong si Cundende ang cacandong-candong
pagcat umi-iñget at luluñgoy-luñgoy.

ICALIMANG DIGMA

Sila rin.

KALINT.—(
Papasoc ng papatacbo
) ¡inyo ñgang tanauin mga casi't ibig

at tila caauay itong nagbabalic.

DORAY.—¡Jesús co!

DÁMASA.—Jesus co! anong masasapit naming mag-iina? ... ¡mataas na

lañgit!...

DORAY.—¡Huag cang maiñgay!—¡huag cang cumibo!... ¡aquiring tanauin!

... (

tutuntong sa isang bato

).

DÁMASA.—(

Magugulat

)—¡Cami'y mag tatago sa gubat, sa bañgin at sa

dacong hulo ng bañgin ñgang itong maraeng lagulo!

DORAY.—¡Halica at hindi! ... at ang na sa una

ang iyong Lusino at ilang casama

na pauang may pasang pusil at sandata

at ang iba naman bitbit ay muhara.

DÁMASA.—Salamat cun gayon.

ICAANIM NA DIGMA

Papasoc si Lusino at si Beteng ay naca mambisa.

JOSEFO.—(

sa cay Lusino

)—;Catoto't caibigan!

mula sa malayo'y aqing natanauan

sinta mong asaua ay na hintacutan

sa mga sacuna at ating pagdatal.

LUSINO.—;Cung matalos caya ang ating na sapit sa sumaguing unos ay

hindi mahapis?

JOSEFO.—Marahil malunos at sucat maamis ang puso't panimdim na calong

ng dibdib.

LUSINO.—;Cung gayo'y ilihim! ... ;huag isalita ang boong nangyari sa

lilim ng lanca.

ICAPITONG DIGMA

Si Dámasa'y dudulog cay Lusino at cay Kalingtong

DÁMASA.—;Catoto at casi! ... ;batis ng biyaya

;aco ay haguisan ng ilang balita!...

Ng tungcol sa digma na nacalingatong

sa parang at bundoc at loob ng nayon

na dili umano cayo'y nañga gahol

at nañgahirapan ... caya nag si urong.

Sa bulaos, sapa at ibang cublihan
ng usang mailap na tubo sa parang
caya may nagtago sa gubat-gubatan
at lubhang pañganib nasapit ng buhay.

LUSINO.—Cung yao'y totoo! ñguni ng magalit
ang lahat ng cawal ay muling nag balic
at saca hinabol ang mga balauis
hangang sa S. Juan sila'y inihatid.

At sa catunayan ay aquing nacuha
reló ng capitan, at sable ni Peña
gayon ang patupat, mariquit na pipa
saca ang bursigueng macapal ang suela.

BETENG.—Lahat mong sinabi'y ualang cabuluhan
sa aquing na cuha na sadyang mainam
tigni at mambisa ang na sa catauan
puno ng galletas ibang cabuhayan.

Ang lahat ng bulsa na paliguid-liquid
sa aquing catauan ay siguic na siguic
tignan at may lata, tinapay, matamis
at may medalla pang sa dibdib pang sabit.

Bucod pa ang pipa, itso't cigarillo

tabacong

Insular

at anis del mono

bucod ang salapi at papel de Banco

bucod ang peseta't bucod ang mamiso.

DÁMASA.—Cung gayon catoto aco'y balatuhan

ng mabibili sa pabaño,t, suclay

saca sa banquete postiso,t, pamaypay.

BETENG.—Ayaw aco, ayaw!

DÁMASA.—Aco'y iyong bigyan.

BETENG.—Ayaw aco, ayaw!

LUSINO.—Bigyan na

KALINT.—Bigyan na

BETENG.—Bigyan co ng ano

LUSINO.—Bigyan mo ng cuarta

BETENG.—Ayaw! ayaw! ayaw aco

LUSINO.—Ayaw ca ñga ba

BETENG.—Aba at nagalit ... toma!

DÁMASA.—Ayaw co na.

(
Uulit-ulitin ang toma at ayaw co na
)

ICAWALONG DIGMA

**Pagpasoc ang mga voluntario sa Casino at si Tomás ang mañguñguna sa
caramihan ng mga bahay na na sa itaas.**

RICO.—Tomás! (
Hindi madidiñgig
)

PEÑA.—Tomás! (
Sasagot mula sa malayo
)

TOMÁS.—Señor! (
saca lalapit
)

PEÑA.—¿Cañginong tahanan camalig na yaon at malaquing bahay na na sa
caliua at na sa sa canan?

TOMÁS.—Sa cay Juan Haring quilala ng tanan.

Isa'y alilisan malaquing camalig

dalawa ay bañgan ng palay at guilic

caya ñga sagana ang mga himacaic

at di magugutom cahit ang masapit.

Abutin ng buan, humilang ng taon

at gumala-gala sa bañgin at burol.

PEÑA.—Cung gayo'y sunuguin ... sulsulan ng apuy

ng ualang siluñga't di macapag pulong.

At ualang macain sa bundoc at parang

ang mga himacsic lilong katipunan.

RICO.—Hayo na ... suluñgi!

TOMÁS.—Cung gayon ang saysay sa isang pósporo sunog na ñgang tunay

(
bubunutin ang pósporo at saca lalacad
)

RICO.—Maghintay ca! Tomás! at cami'y sasama baca ca mapatay ay di na

maquita ang iyong urilat at bacas ng paa.

TOMÁS.—Di po na gulubat ng sa gayong lamang.

RICO.—Di ca natatacot sa mga caauay na pauang may guloc at succoc ng

sundang.

TOMÁS.—Capag sa castila ay mahihualay.

Aco'y matatacot sa magcacapatid

noong katipunan na pauang balauis

na uala ñgang gaua sa parang at buquid

cung hindi mag nacaw at mag-umit-umit.

Dañgan at ang culay tunay na tagalog

di maicaila at dito sumipot

tatalicdan co na't itulad sa hayop

tanang cababayan na pauang balacyot.

Caya ñga po aco'y nagcacamit hiya

tauaguing tagalog, tubo sa Maynila.

RICO.—Cun gayon ay ¡Bravo! (

tatapiquin

)

PEÑA.—(

tatapiquin

)—Uala cang camuc-ha!

RICO.—¡Bravo! ¡bravo!

PEÑA.—¡Bravo! ito ñga ang bata

RICO.—Cun gayo'y abata at ating sunuguin bahay at camalig ng lilo at

tacsil.

(

*Yayao ang mga voluntario sa caliua at susunuguin ang mga bahay na na
tatanao; siya namang pagpasoc ni Juan Hari, ni hermana Gorla, ni
tininteng Isiong at ilang capit bahay*

)

ICASIYAM NA DIGMA

Samantalang sinusunog.

JUAN.—Ang aquing tahana'y inacyat pinanhic

ng mga sucabang mahiguit sa ganid.

Quinuha sa caban cuartang naiipon

ang guinto'y sa pitac noong aparador

ang papel de Banco ay sa isang cahon

at ang mga pilac sa lalagyang baul.

At saca sinunog damit na pangbahay

hinacot ang bigas na na sa bigasan

ang bañga'y inabó, at sa alilisan

hinacot ang pilon ng mga asucal.

Saca ang calabaw, buo't mga guya

sa buquid at parang nag laboy, nag-gala

hinuli, inacay at ang boong nasa

iowi sa bayan, dalhin sa Maynila.

ISIONG.—Sa aquin mang bahay ualang itinira ang mga alictiyang dusing

ng corona.

GORIA.—Di magcacagayon cun ang nañguñguna na tenienteng Tomás...

(
aagauin ang pagsasalita
)

JUAN.—¡Sucat na! ¡sucat na!...

Siya ang nag-wicang bahay co'y sunuguin
abuhin ang bañga't calabaw'y lipulin
cadugtong pag-wica ng lilo at tacsil
lahat ng lalaqui huli't patayin.

Caya ñga nag tago lalaqui sa bahay
cumubli sa galás at gubat-gubatan
ng hindi abutin ng mga sucaban
na sadyang humanap ng icabubuhay.

GORIA.—Sa bahay co naman guinanang pagpanhic
aquiring mga carmen na na sa sa liig
dinurog, linuray, pinagpunit-punit
gayon ang estampang sa dinding nag sabit.

Saca ng macuha ang aquiring postiso
sa pinit ng silid, maliit na cuarto
guinuso't guiniic saca ibinató
sa dapugang calan na punó ng abó.

Sa pag hahaluca'y sa pitak ng mesa

blanquete co naman ang siyang nacuha

at inahilamus sa mukha at taiñga

at di co malaman ang naguing figura.

ICASAMPUONG DIGMA

Papasoc ng papatakbo at matatanaw na inilalacad na ang mga anwang.

URBANO.—May apat na puo calabaw na acay si tiniente Tomás ang na sa unahan.

GORIA.—Ayun ñga ang mga ... (
Ituturo
)

JUAN.—(
Ituturo din
)—At nag tatauanan dahil sa marami canilang na nacaw.

ISIONG.—At may naaancás na maraming sacco ng palay at bigás, darác, ipá't abó at ang madaanang guya, bulabó't aso ay inaacay din at itinatacbo.

(
Ang un~ga ng m~ga calabaw ay maririn~gig
)

JUAN.—Ang lahat ng bagay ating matitiis

sa pagcat linoob ng nunuñgong lañgit

subali capagca Dios ang nagsulit

na magbubunga na mabuig na lansones.

Tanda't mag-aani sa nayon at bayan

ang magcacapatid nitong katipunan

saca magsisisi ang lahat ng hunghang

gaya niyang lilong ating cababayan.

At pacaasahang ualang pagbubula

itong sasabihin sa bató itaga

yamang di nasupil ng mga castila

ang bugsong nagdaan na camunsing baha.

Di na maa-auat ang baha ng dugo

hangang sa umapaw sa luasan at hulo

at ang kalayaan na nasa ng puso

di na masusupil sa caniyang paglago.

Caya cun ang aqing bañga't alilisan

inabó't sinunog ng mga sucaban

at ang pag aari sa loob ng bahay

quinuha, guinagá at canilang sinamsam.

Hindi isasama niyaring aqing loob

at di dadalawin camunsi man lungcot

at cahit inacay ang lahat ng hayop

at quinacain pa ñga ang itlog ng manoc.

Ñguni ang puso co'y walang pagpalagyan

galit sa nagnacaw na mga sucaban

caya ñga ... caya ñga ... ang subali lamang

ang canilang samá ay baka tañgisan.

O caya'y magsisi araw cung dumating

ng pagpaparusa sa lahat ng tacsil

sa pagcat di taus sa puso't panimdim

ang guinaua nila na nacalalaguim.

Laman ng catauan higuít sa quinurot

at di mangyayaring malibing sa limot

baca ang masapit matimbang sa hayop

ang canilang buhay na iimbog-imbog.

ISIONG.—Sa aquin mga bulo dapat mag alala

si Rico't si Tomás capua palamara

pagca't ang panaho'y di maquiquita

cun saan hihimpil at saan hahanga.

URBANO.—Gayon din sa aqing guya at bisiro na hinila nila sa tahananang

cubo.

GORIA.—Gayon din sa aqing blanquete'y postiso na sinunog nila at

guinauang abó.

JUAN.—Caya ang marapat huag ng habulin

lahat ng ninacaw guinagá sa atin

itac na mahaba ang siyang alamin

ng upang idiglay canilang quinain.

URBANO.—Cung gayon ang uica jabata casuyo!

atin ng idamay dalisay na dugó

sa mga himacsic na sadyang nag bubo

ng yaman at buhay na pamimintuho.

Sa nasang maalis sa caalipinan

at hañgad tamuhin yaong kalayaan

na atas ng Dios sa tauong sinoman

at cahit cañgino na caniyang quinapal.

Uacas nang ikatlong kasulatan

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ANG KATIPUNAN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything

for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must

comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary

Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array

of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.